

Läsning för proffsskribenter

Att läsa mycket är nyttigt för stilkänslan – det vet alla som skriver.

Men vad ska du då läsa?

Allt som gör dig nyfiken, naturligtvis.

Både som yrkes-skribent och privat-person.

AV OLLE BERGMAN

Jaså, du blev intresserad av den här texten? Då tar jag för givet att du skriver en hel del i tjänsten. Eftersom du tillhör Kunskapsbrevets prenumeranter antar jag att du i de allra flesta fall skriver för att informera, snarare än för att imponera, underhålla, agitera, instruera, eller uttrycka känslor och reflektioner.

Då kan man fråga sig vad man ska läsa för att utvecklas i sin befattning. Det finns ett enkelt svar på det: allt! Det är nämligen så att en informatör, infomaster, webb-redaktör, affärsområdesassistent eller en chefssekreterare kan lära sig mycket av att studera yrkestekniken hos essäisten, informatören, journalisten eller encyklopedisten – eller vilken annan professionell skribent som helst, för den delen. **Om du medvetet granskar olika sorters texter kommer du att bli varse att varje genre utvecklar olika sidor av språket**, och att språkets hantverkare har de mest skilda färdigheter.

Tusen tekniker, tusen uttryck

För att tydliggöra detta brukar jag likna språket vid gitarren – det kanske mest mångsidiga musikinstrument som finns. Tänk dig att du till exempel är en klassisk gitarrist som tycker att genren känns för begränsad. Då kan du köpa en laddning cd-skivor och lyssna på

- jazzgitarristens improvisationer över melodier och ackord
- heavy metal-gitarristens snabba löpningar över gitarrhalsen
- folkgitarristens stadigt rytmiska fingerspel
- flamencogitarristens hetsiga tonkaskader med både in- och utsidan av fingertopparna
- bluesgitarristens klagande sound, framställt med hjälp av en stålhylsa som hålls lätt mot strängarna ("slide guitar")

Alla spelar de gitarr, men både uttryck och teknik skiljer sig åt. Var och en har något att lära av att studera de andra.

Skönprosa

Romanförfattaren behöver sällan kämpa mot klockan – snarare mot almanackan. Han kan låta texten ta så mycket plats den behöver. Läsaren är motiverad och hoppar inte av utan att först göra ett rejält försök att komma in i texten.

"Lyxiga förutsättningar!" kan en bröds-kribent tycka, men betänk då det ofantliga jobb som krävs för att

- utveckla händelseförloppet
- fördjupa människo- och miljöskildringar
- hålla en konsekvent stil genom hela verket
- vara så rik på idéer och uttryckssätt att läsaren inte tröttnar, trots att han tillbringar flera timmar med texten. Inte minst måste språket ha rytm för att läsningen ska flyta.

När du läser en bra roman nästa gång, fundera över hur författaren kan ha gått tillväga för att planera sin text. Vilken är grundidén, och vad har fogats till den för att skapa en läsvärd berättelse? Är stilen konsekvent genom hela verket, eller kan man ana att vissa partier är framhafsade och andra skrivna under inspiration?

Läs upp texten och känn hur den ligger i munnen. Det som är behagligt att läsa högt är också behagligt att läsa tyst!

Exempel på läsvärda författare

- Eyvind Johnson som alltid skrev på den enklaste, klaraste prosa.
- Fritiof Nilsson Piraten som hade en enastående språkrytm. Läs högt får du höra!

Bruksanvisningar

För den som skriver bruksanvisningar och handböcker finns inga genvägar. **Varje steg som användaren tar måste skribenten också ta.** Eftersom han inte kan förutsätta att läsaren vet det han själv vet måste han vara tålmodig och noggrann. Tänk dig att bruksanvisningen vore en vägbeskrivning – då skulle du sätta dig bakom ratten, köra

sträckan du beskriver och återge det du observerar under vägen.

Samtidigt får det inte bli för mycket brus i beskrivningen. Onödigt grundlighet, självklarheter och töntiga varningstexter skymmer bara det väsentliga.

Lite humor är ett bra sätt för att hålla läsarens intresse vid liv.

När du läser en bra handbok nästa gång fundera över språket. Är det enkla ord och korta meningar som gör det tydligt, eller är det något annat? Vågar författaren använda liknelser för att förklara krångliga saker?

Exempel på en läsvärd författare:

- David Pogue, författare till boken *Imac för Dummes*. En lysande pedagog – och humorist! Du hittar hans webbplats på www.pogue.com.

Poeten

Språkets elittrupper är poeterna. Som testföreläsare testar bilar experimenterar de med språket, tar ut svängarna, accelererar mot begriplighetens gränser och ser vad en text kan klara av.

Metaforer och liknelser är centrala inom lyriken. Att använda språkliga bilder är något som man gjort i alla språkkulturer under mänsklighetens historia.

När du läser en bra dikt nästa gång så titta närmare på detaljarbetet. Vardagsstavelse är ju genomtänkt! Studera de språkliga bilderna. **Om du skulle ta och våga dig på en liknelse då och då när du skriver i tjänsten?**

EXEMPEL PÅ LÄSVÄRDA FÖRFATTARE

- Harry Martinson, svenska språkets mästare.
- Raymond Carver, amerikanen vars prosalikhande dikter verkar så banala och fragmentariska vid en första anblick. Läs dem några gånger till, och de förändras. Du anar att de döljer något för dig.

Dokumentärförfattaren

Många av mina stora läsoplevelser har varit skildringar av verkliga händelser. För att

bringa liv i historiska händelser eller återge komplicerade förlopp krävs språklig klarhet och grundliga förberedelser.

När du läser en bra dokumentärschildring, fundera över hur skribenten bringat ordning i sitt material för att göra det tydligt för dig. Tänk på detaljerna – kommer något ur författarens fantasi, eller återger han bara sådant som måste vara sant?

EXEMPEL PÅ LÄSVÄRDA FÖRFATTARE:

Amerikanen Truman Capote har med sin bok *Med kallt blod* gjort en kriminalskildring som förmodligen aldrig kommer att kunna överträffas. I saklig ton och utan att välja sida skildrar han de tragiska och vittförgrenade konsekvenserna av ett meningslöst morddåd.

Cornelius Ryan, brittisk historiker, har i flera böcker skildrat avgörande skeden i andra världskriget. Särskilt intensiv är berättelsen om Montgomerys fiasko i Arnheim. Ryan bygger upp sina skildringar av individuella människoöden som flätas samman – generalen och soldaten, allierade och fiender. Med ständiga perspektivväxlingar förs handlingen framåt.

Reklamskribenten

Copywriterns och poeten arbete har mycket gemensamt – båda jagar de den perfekta formuleringen. Varje mening i en annonstext har stötts och blötts, skrivits om och funderats igenom. Kunden ska fångas, informeras, lockas och agera!

När du läser en bra annons fundera över hur huvudbudskapet görs tydligt. **Notera det direkta tilltalet, och valet av ord som väcker rätt associationer – oftast positiva.**

EXEMPEL PÅ LÄSVÄRD REKLAM

Du behöver inte leta efter reklam. Den letar upp dig! Läs gärna *The Copywriter's Handbook* av Robert W. Bly för att få en lättläst introduktion till grunderna. ■

Dostojevski: Brott & Straff

Bruksanvisningen
till brödrosten

*Turistbroschyr
från Gnesta*

Lilla katekesen

Biggles flyger
österut

Årsredovisningen
från Acme AB

*Anais Nins
dagböcker*

Lärobok
i kemi

*Anette Kullenbergs
krönikor*

Peter Englund:
Poltava